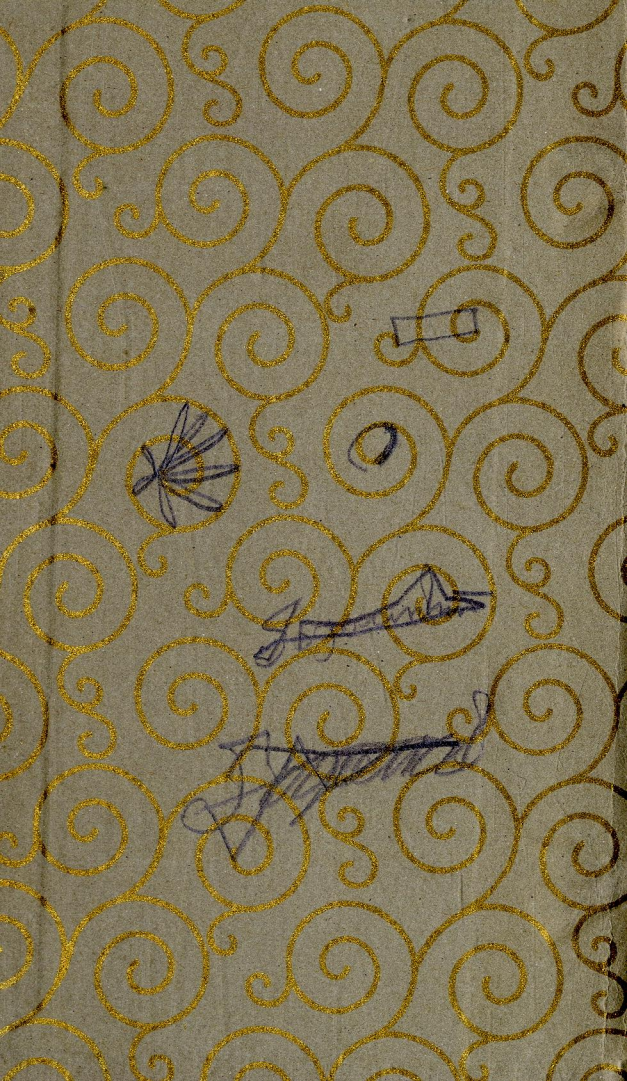

60 00

60 60

60 0

120

120 0

Зірка хова

893.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

26.336.

Львів. Библиотека
АН. УРСР

Нова збірка.

Львів 1903.

Накладом В. А. ХОЙНАЦКОГО.

З друкарні В. А. Шийковского.

У. 7.2.1941

ШС(2=9a)S-644

Вас У. 14.2.1941.

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

Львівська державна
наукова бібліотека

№

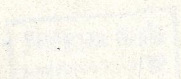
3473

ПАЧКАР.

Владиславови Орканови

присвячую.

HAARLEM

B. de Lincroon Opmerken

opmerken

Горбок. На горбку деревляна церква, з трема банями а дальше цвинтар. Між церквою а цвинтарем невеличкий, попівський ланок. З того ланку видно, як на долони, село, річку, болотнисті сіножати з купкапи верболозів і горбки, покриті чорно-жовтим лісом. А там вже ніби небо.

На ланку пасе ся товар. Ліниві корови лежать і румигають, молодник тиняє ся по стерни, вишукуючи послідних листків самопадної конюшини.

Буйні, дволітні бички бундючно підносять голови та цікаво спози-

рають на північ, як би звідтам сподівалися зими. А лагідні, пашені телиці сумно розглядають ся довкола, як би жалували за літом.

На межи, обернений лицем до всходу, сидить пастух. Старий, кремезний дід з підстриженими, щітинистими вусами, зо щокою висуневою вперед. Під густими бровами, як вовки в корчах, сидять непевні очі. Дивлять ся вони кудись далеко перед себе в жалем і злобою.

Небо затягає ся сірими, осінніми хмарами, над лісом висить мрака, над селом стелить ся дим.

З поміж горбів вибіжить часом вітер, змішає мраку з димом, стурбує листє, що лежить супокійно в ровах, збурить шерсть на худобі і помервить старому чуприну. Тоді він почіхрає ся, заклине і дальше сидить.

Виглядає так, як би з під землі виліз і хотів влізти до неї.

Часом заверне котре з ялівника, або гукне на корову і дальше

мислити. То єго уся робота. Тим він живе. Часом мисли не йдуть, або пам'ять туманіє — тоді він не добрий. Зриває ся, хапає за прут і валить, не питаючи, чи то віл, чи корова, чи винне чи не винне. Так єму страшно, щоби пам'яті не втрапив.

Бо і з чим би лишив ся?...

Дивить ся на всхід і говорить:

„Не знати, якого дідька оттих горбів? Повиростало то, як ґулї, як чираки які та заступає сьвіт. Якого би то поля було, якби не то горбаче. А так що? Навіть ока нема куди пустити. Куди не глянеш, спинають тебе, як рогачки. Тьфу!“

Якби не тоті горби на видно-крузі, він видів би своє рідне Поділе. Тамто воля! Там тепер плуги за плугами ідуть та орють. Кладуть ся скиби чорні і глибокі, масткі і лискучі, як філі на мори — а ти ми скибами біжить пісня, така довга, як сьвіт. Біжить на здогін з ві-

трами, сумна, подільська пісня та сьпіває про журу, що мов гадюка обвиває мужицьке серце, про злу свекруху, що невістку вбила, про правду, що пішла з торбами... — Тамто поле!... Ідеш, ідеш, ідеш — тай всюди рівно, тай всюди широко; є куди розігнатись, є куди погуляти.

Тай гуляв же він! Перегуляв молоді літа, як який п'яний празник, а тепер лиш згадує.

Є що згадувати! На печи життя не змарнував, в постели не перележав.

Бувало, тайком, так, що навіть рідна мама не знала, серед ночі-опівночі, випровадить коня зо стайні тай, гайда на роботу! За Збруч!

Степ батько, ніч мати а пачкарі їх діти. І чим чорнійша ніч, чим невиднійші дороги, тим для них лучше.

Чим гірший дощ, чим більша буря, тим добича певнійша.

Везуть сибірські шуби, китайський чай, або тульське срібло, аж коні гнуть ся. Паками переводять усяке добро, усякі статки, яким і ціни не знати, на те вони і називають ся пачкарі.

Ось вже і яр перед ними, ось вже до ями недалеко, аж ту — трах! тарах! — стражники.

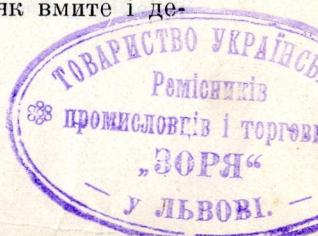
Свищуть кулі, летять коні, як вітер, кров грає...

В одну таку небезпечну ніч втратив Василь великий палець правої руки. По саму долоню. Відпав, як качан на шатківниці.

Знав він, чия шабля єго відбила, ну, і не дарував свого. Пальці не відростають нікому, але і голови ніяк не приправиш.

Вже тая шабля нікому лиха не зробить, вже рука, що нею махала, навіть хреста сьвятого не положить. Ого!...

Була така ясна ніч, що хоть голки збирай. Небо як вмите і де-

які лиш зьвізди були, всі висипали ся на него. А місяць аж шклить ся, аж михтить, аж за очи хапає.

Такі ночі зсилає Пан-Біг пачкарам на відпочинок, а стражникам, щоб в карти грали.

Грав же і він, Войта.

Най грає, поки схоче, а тою стежкою, понад яр, мус вертати до дому.

Засїв Василь при стежці, за колодою і жде. Лиш не зо стрільбою, ні!

Стрільба багато крику робить а зводить, як молодиця. Вже він щось кращого придбав. А розум від чого? Га?

Жде. Мороз, аж очі лізуть. На небі з'являють ся хмарки білі, легонькі, як пух.

Місяць то ховає ся в них, то виринає; якби дрович ся. Часом заяць вискочить з під межі, сяде, обмиє морду, кивне вусами і вже єго нема. Часом кабан рохне, як крізь сон і тихо...

Аж ту, по снігу хруп... хруп... хруп... Іде. Так лїниво, помалу, як би що недоброго чув. Але йде. Ще крок... ще два... і вже, як баран лежить з арканом на шиї. Хлоп, як медвідь а розвернув ся, як німїчна баба. Посинїв і харчить.

Гей! Мой! Паничу!

А кїлько то куль впакувала твоя стрільба у люцке мясо. Га?, Кажи, не кидай собою, як щупак у фатці.

Кажи!... Ов! А він встає. Чекай, на страшнім судї встанеш!... Га! Щей до шаблі бере ся. Пострівай! Візьмуть тебе дїдьки на вила. Маєш час!...

І кинули ся на себе.

Що дальше було, то розповїв би глухий лїс і та ніч ясна і місяць, що зі страху ще гірше поблїд, аж посинїв...

На рано знайшли Войту неживого.

Ребра мав поторощеві, як хворост. Докола викачаний сніг, як

леговище звіврів а на снігу кров,
як по зарізанім волі.

З того часу Василь не годен
дивити ся людям в очи, а йно все
висше або низше, у землю.

На якийсь час навіть пачкар-
ство відкинуло єму, як піякови го-
рівку, коли жінка піддасть до неї
песячого смальцю, або иньшої гиди.

Сидів в хаті, молотив, жав, як
звичайний ґазда. А як вийшов сам
один в поле, то страх єго збирав.
Щось харчало коло него, щось ніби
чіпало ся ніг.

Раз, аж між воли сховав ся і
так до рана перестояв; — такий
страх зібрав єго, що зубами клан-
цав, як голодний вовк.

Щось воно мусить бути на сьві-
ті, не інакше. Але що? то Бог сьвя-
тий знає....

Потім зробило ся нудно, так ну-
дно, що був би кожного вбив. Сам
не знав, чого хоче. Вже та хата бо-
ком єму лізла. Дусив ся в ній. Так

єму тісно стало, так тяжко, як щу-
пакови в торбі. Чув, що не видер-
жить довше. Саме тоді з'явився
Буга. В бурливу, чорну ніч, коли
мисли не давали Василеві всну-
ти, щось зашкребало до вікна, як
кіт. Зібрався Василь, виходить —
Буга.

— Підеш?

— Що даш?

— Пятку.

— І два на пиво і тютюну пів-
фунта.

Пішли.....

Вертають. Вже всьо в порядку,
вже набір в такім місци, що й сам
дідько не знайде — давай гроші!

Жид дає пятку.

— То всьо?

— Всьо.

— А два ринські не даш?

— Не дам.

— То я нічого не возьму.

Жид, щірить зуби, прижму-
рує око і шепче до уха:

— Як я тобі Василюню одно слово повім, то ти нічого не схочеш. Казати?

— Кажи!

— Чи не знаєте Ви, Бойчуків Василю, хто вбив того Войту?

— Га! Юдо! Двох нас не може знати! Один мусить забути....

Не домовив, не вспів витягнути ножа з за холяви, як грюхнула кукля і перешила єму ногу.....

Заволік ся в ліс і лизав ся, як ранений звір. Зимно кусало єго, голод шарпав, а рана палила. Так витерпів цілих дві неділі. Коріне їв, здохлі птахи сирівцем жер, снігом гасив згагу.

А як всьо тото вибув, то навіть іти не мав куди. Жидови вірити не можна, а збути ся єго трудно, бо пильнує себе, як кіт.

Відрік ся Василь рідної мами, покинув батьківську хату, пішов в сьвіт.

Нема для чоловіка нічого дорожшого над волю.

Що він не витерпів для неї, куда не волочився по світі, якої біди не зазнав на своїм віці! З якої печі не їв насущного хліба, якого діла не пробував робити, з якими людьми не починав собі! Але знав, що має волю, що нема над ним пана, що нема на него ні ключів, ні мурів.

На старість, як вже силу розтратив по світі, опинився у якогось пан-отця, далеко від своїх людей, щоби єго ніхто не міг пізнати.

Пан-отець був добрий. Людий не дер, над челядиною не збиткувався і Василь пристає до него, як пес до свого пана. Був ніби за гуменного. Носив ключі, видавав оброки, клав стіжки, стояв над робітником — всьо. Піп єму вірив а нарід шанував, як ґазду; тільки челядь єго не любила.

»Тому старому, казали, то нема що вірити. Єму з очий не добре видно«.

Так було кілька літ. Аж прийшла старість. Десь і рука взяла боліти, і нога собі пригадувала, що має в кости кулю. Біда.

До нині видить Василь тії довгі ночі, що качали ним з боку на бік та приводили перед постіль усі давні літа і казали: на! диви ся, який єсь добрий, який чистий!

Аж з весною, як подув вітер теплий і як запахло полем та степами, він подужав, але робити не міг.

— Будете, Василю, пасти товар — сказав одної днини пан-отець. І Василь пігнав товар. Зразу було єму прикро, але потім привик. До чого чоловік не привикне! Тільки челядь вже єго не слухала і не бояла ся так, як перше, звичайно, що гуменний то не пастух. І в село тепер Василя не просили; пастухови між ґаздів не годить ся. Розумів тото Василь і ще гірше став мовчаливий, ще гірше похмурний. Так якби

єму бесіду умкнуло, так якби лю-
дий не було довкола него. Лиш ті
думки, то цілий єго сьвіт, ціле жи-
тє. Гей! Якби не тоті горби, поба-
чив би він своє широке Поділе,
своє село, хоть здалека, хоть один
раз, останній...

Задумав ся старий, задивив ся,
сьвіта божого не тямить. Вся душа
влізла єму в очи, а очи біжать да-
леко, далеко за ті прокляті горби,
що не знати по що заступають єму
Поділе.....

— Гей! Аде Ласа, аде! А бий!
А займай до двора! О! Диви!

Проклятий старцун, висипляє
ся, а товар шкоду робить. А впере-
жиж єго бичевном, щоби продру-
хав ся! Аде!

Як зі сну зірвав ся Василь;
вхопив запруту та штильгукаючи
правою ногою, побіг виганяти товар
з панської пшениці. Але вже було
за пізно. Двірські парібки займили
що найкрасшу корову...

А пан-отець з двором жив, як
пес з котом...

* * *

Вже останній плугатор вернув
до дому, вже діти давно перегнали
товар, вже вівці, вкриті конотами,
як димом, вкотили ся в село, вже
западала ніч — а Василь сидів на
своїм місци.

Аж Ласа, котру він зі всього това-
ру любив найбільше, бо була найму-
дрійша, підійшла близько него і широ-
ко роздіймаючи губу ревнула так, що
всі ліси і всі горби відозвали ся о-
дним могутним му-у-у, — аж тоді при-
гадав собі Василь, що час до дому.

Але і тепер не спішив ся, не
кричав на телиці, щоби не розгля-
дали ся а йшли, не вимахував для
постраху запрутою, лиш ступав
звільна, якби в голові мав таку
важку гадку, що не міг єї двигнути.

В стайни також гаяв ся. То
ланцухи »якийсь чорт« попутав,
то худоба своє місце забула, до-

силь, що місяць зійшов, нїм упо-
рав ся.

— Іди собі в трїстє! — кричав
на дївку, що прийшла кликати єго
до вечерї. — Як ми ся схоче, то
прийду, а тепер відчепи ся. Стала
як чорт над грїшною душою!

Коли вїйшов до хати, то вже
всї доїдали велику, як мидниця,
миску пшоняної кашї на молоці.
Єму відложили окремо.

Не відзиваючись до нїкого, взяв
свою ложку, назначену зьвіздкою і
мовчки доти сербав, доки чорне
дно не проглянуло крізь білу стра-
ву. Тодї відложив ложку на бік, до
миски ділляв помий і дав Босому.
Заки Босий хлєпав, Василь заняв
своє місце на лаві, в кутї; безпал-
цю руку встромив за пазуху, дру-
гою підпер голову, а очами водив
по долівці, якби хотїв приглянутн
ся, які хто ноги має. Власне
сшинив ся був на викривлених
черевиках кухарки, як від »по-

коїв» відчинили ся двері і увійшов пан отець.

В покою було ясно, а в кухні тільки невеличка лампка горіла і димок крутив ся від печі до дверей. Отже пан-отець в першій хвили нічого не видів, лиш на осліп гукнув:

— А є ту Гілько?

— Є — відповів перепуджений хлопчина, піднімаючись з лави і прибираючи, скільки мога приличний вигляд.

— Ти Гільку поженеш завтра товар! Розумієш?

— Розумію! — відповів Гілько.

— А йно вважай, щобись не запустив в двірську пшеницю! Чуєш?

— Чую.

На тім скінчила ся розмова. Пан-отець вернув до покоїв, а Гілько виліз назад на своє місце.

По кухні перейшов див.

Гілько чув, що з ним стало ся щось незвичайного, що він вже не той, зі всіх найнещасливіший гу-

сій, котрого хто не хоче то вдарить, а котрого крім гуски ніхто не боїть ся, він чув, що єго нараз підняли кудись дуже високо, там, де починають ся люди.

І єму нараз зробило ся соромно і мило, а не знаючи, що з собою почати, захвав руки в кишені і сплюнув крізь зуби так, як старші парібки роблять.

На щастє оминув кухарку, котра саме тоді з обсмаленою качкою переходила попри него, а то вона була-б почтила відповідними словами єго іменованє.

Недалеко Гілька сидів Василь.

Він ще глибше понурив голову, ще дальше за пазуху встромив безпалцю руку і ще лїпше прикрив свої очі стріпіхатими бровами.

Вже не видїв перед собою ні печі, ні людий, ні ніг, нічо, лиш сїру, брудну землю, розмішену і розкислу в непроходиме багно. І лиш кілька пар недобрих, злобних

очий визирало на него з того болота, знущало ся над ним і немов говорило:

— А видиш, старцуне, добре тобі так! Носив вовк, понесли і вовка!

Василь не міг знести того погляду. Зірвав ся, луснув дверми і вийшов з кухні.

— А грім би тя луснув! заклала баба, що була з ним у вічній супереці. Тай віком би так трісли над тобою! — додала ніби з пересердем, хоть в душі жалувала старого.

*

*

*

Василь увійшов до стайні як п'яний і упав на купу мерви, що лежала в куті та називала ся ліжком.

Навіть то »ліжко« тепер вже не єго, нічо, нічо на цілім, божім сьвіті.

І якась велика, зимна пустка повіяла на него — так, як віє осінній, сніговий вітер на зівяле бодаче.

І як хилить ся зморожений бодак, так похилив Василь свою старечу голову...

На дворі зривав ся вітер і починав свої нічні збитки.

Чіпав ся стріхи, дерев, хмар, нічому і нікому не давав спокою. Крізь маленьке віконце забігав та кож до стайні, крутив ся, вертів і по кутах, свистав та хихикав, якби насмівав ся з старого:

— А що тепер? А що тепер?

— Що тепер?... промовив Василь, повів стуманілим зором довкола а потім, як з розбитої бочки яв видавати з наболілої груди гіркі, мов полин, слова.

— Добре ти так! А добре ти так! Нічого кращого-сь не вартий, бось збуй, бось душегуб!... Ано гайд, пашов з тої стайні, бо навіть бар-

ліг для тебе за багато, бо навіть з худобиною ти не гідний спати. Бери торби та манджай людьом очи дерти! Гайда! Від села до села, від плота до плота підеш приблудою бездомним, кленучи батька, маму і тую хвилю, колись побачив сьвіт.

І ніхто не пригорне тебе, ніхто не пожалує, лиш всі гріхи твої, ціле змарноване житє піде за тобою слід в слід. Аж застигнеш, заков'язнеш в рові, в осінну, чорну ніч, як паршивий пес...

Запустив палці в нечесане волосє і дер голову, якби в ній вбити хотїв такі страшні гадки. А як почув за пазнігтями теплу кров, взяла го лютє. Ціле завзяте, вся злість молодого віку ще раз приступила до него.

— Не буде того! Ніколи не буде того!...

*

*

*

Ще всі спали, як Гілько зірвав
ся до товару. Він прецінь пастух.
Тра корови напоїти, заложити їм
паші а потім будити дівки, щоби
йшли до подою, бо вже час. Го!
Го! Він їм усім покаже, як то по-
винно бути! То не так, як за ста-
рого. З Гільком нема жартів. Він
своє знає... Гуси, то дріб, але худо-
ба, то велика річ. Молоко, сир, ма-
сло, гній, всьо з худоби. Пастух, то
не є що будь!

З такими гадками перебіг по-
двіре та вже мав переступити по-
ріг, як нараз крикнув, захитав ся
і впав на землю.

На одвірку висів Василь.

Великі, кровю набіглі очі, ви-
скочили з під обвислих бровів, якби
пустили ся бічи аж там, де ті пога-
ні горби закрили широке Поділля.

С О Н.

Коли я дуже тужив за тобою і всіми силами душі бажав побачити тебе, тоді — одної білої ночі приснилась ся мені.

Стоялась у городі між цвітами, сама цвитуча, як цвіт.

І дивилась ся перед себе далеко, там, де синій смерк сїдав на сїру землю, де зелені ліси розпливали ся в тузі засипляючих ланів, де надходила ніч.

А за тобою горіло вечірне сонце, червоне і блискуче, як золото і кров. Послїдне єго проміння падало на твою головку і цілувало єї послїдними цілунками заздрости і любви. Палило ся, горіло і нидїло само у собі, як всьо, як всьо в житю.

Тоді починав ся жаль...

Жалували дерева і на знак свого смутку стрясали зів'ялі листки. Жалували цвіти і роса, як розсипані перли котила ся у сьвіт.

А я гадав, що то є твій плач!

Гадав, що якийсь голос кличе на мене: іди! іди! — що якась сила, як вітер човном гонить мною до тебе, іди! іди! Замикай очи, не зважай на нічо, лиш йди, бо нема нічого на сьвітї, лиш вона і всьо єсть в ній — іди!...

Ах! не дивіть ся на мене сині незабудьок очи! Не дивіть ся на мене і не просіть пощади. Смерть вас чекає, як не нинї, то завтра, вам все одно! Хиліть ся до землі, гніть ся під моєю ногою, я йду. Йду по головах ваших цвітучих, по очах ваших з блакиту, до неї йду!..

Га! рожі, зрадливі огородів цариці! Чую вашу бесіду віроломну, ваші слова: не пустім, не пустім єго!

Сплітаймо ся колючими руками
в один непроходимий пліт! Дерім
єго одежу, рвім єго тіло, впиваймо
ся у груди! Биймо єго батогами ві-
ток прямо в лице; квітками в очи
валім, ний тече кров, червона як
наш цвіт!...

Дарма, мої зневажені цариці.
Що рани, що болі, що кров? Я до
неї йду!...

І гнуть ся корчі, паде колюча
огорожа, летять обірвані листки.

Крізь батог колючих віток іду
і кровію значу мій слід, не чуючи
болю, бо до неї іду, бо нема на
світі лиш она і всьо єсть в ній...

Вже виджу ті очі, задивлені
там, де небо зливає ся з землею,
вже обдає мене той жар, що бе від
неї, невстримний жар любви, вже
чую тую міць, що вяже нас з собою
крізь філі рік і крізь нетрі гір...
она моя!

Розступіть ся білі лелеї, горді,
непорочні царівні, пустіть мене!...

Та лелеї, як морський вал на мене йдуть. Ідуть всею силою своєї непорочної краси, ідуть, щоб розбити ся об мою волю, як філі об беріг. Кидають ся, мечуть і вертають, сплямлені моєю кровю.

— Кров, кров! — кричать смертельно білими устами і дрож зневаги вигибає погано їх струнку, гармонійну стать.

— Не пустім! Не пустім!

І море білого цвіту шаліє бурею розпуки. Летять білі платки, як мечі шелешуть високі і прямі билини, ломлять ся і падають під моїми ногами. Я йду! До неї йду, бо нема на світі нічого, лиш она і всьо єсть в ній!...

В тім відчиняють ся білі чашки, непорочних цвітів уста і дихають на мене пахощами своїми. Як струї ллють ся ті пахощі чудові, бурлять як філі, бушують як море. Чим раз висше, все дальше, все

ширше, заливають мене, вже залля-
ли, вже тону. — — — — —

Коли я дуже тужив за тобою і
всіми силами душі бажав побачити
тебе тоді — одної білої ночі при-
снилась ся мені.

ЖЕРТВА.

Присвята

Д-рови Андрієви Чайківському.

— Робіть що кумцю, бо не дочекаю! Щось мені той день раком лізе. Часом так майне, як з батога тріснув, а нині як навмисне!...

Вжебим го єдної хвилі рада вздріти, мого синовька, мого єгомостика. —

І бігала від вікна до вікна та зазірала, чи не їде. А як на мості затуркотів який віз, то прожогом кидала ся у двері а потім вертала засумована до хати. Не їде!

В хаті було прибрано, як на Великдень. За образами квітки, на постели подушки, як сніг білі, на скрини, що найладніший обрус. По

під стелею волочив ся легонький, синявий димок.

То мати ладаном обкурила хату, щоби хлопський сопух не вражав »єго« панського носа.

На печі горів червоний огонь, а кума Гася варила молочну кашу і жарила що найкрасшу курку, Всьо для нього, для єдиного сина, що вивчив ся у місті на »ксьондза« та їхав до рідного села на першу Службу Божу.

Кума Гася орудувала коло печі і з завистію поглядала на щасливу сусіду. Бідна вдова а прецінь діждала ся такої потіхи. З найбільшим богачем не міняла би ся тепер. Де там!

— А відсуньте кумо горщик з кашою, приказувала Грінчиха, щоби не прикуріла, бо не ївби вам. То не наш хлопський язик, не. Де, де, де!... А курку можете жаром обложити, щоби скрушила, бо твердої також не схоче їсти. Хлоп і ремінь

вглодже, як зголодніє, а таке панє не годно. У них вся сила на розум відходить, на ту велику науку...

— Та воно так, — потакувала Гася — наш »христїнин« то твердий, як дубина а пани як хворост.... Якосьту була я у писаря, за податок. Чекаю та чую, як пастух з наймитом закладають ся. Як зїш менї, каже наймит, отой гніт, що дївка саме з лямпи викинула, то дістанеш від мене шістку!

— Алє дістану?

— Так менї Боже! Ось люди чують! Слово по слові заложили ся. І що ви скажете! Як взяв вам дурний пастушисько жмякати закопчений, смердячий гніт, як взяв, то вам до двох отченашів зжер цілий до чиста, як булку за грейцар.... Ану дайте ви панови ринський чи схоче!

Грінчиха, якби нічого не чула, взяла казати:

— Ніхто не знає, яка то добра дитина. То алє син! По що менї,

каже до мене, жінки, коли я маю таку добру маму. А деж мені хто в сьвітї годен так догодити, як ви! Будемо собі, мамуню, жити, як в Бога за дверми, і буде нам добре. Будуть нас люди любили, будуть шанували і Бог буде нас благословити. Кажу вам в церкві, на самім передї, зробити мальовану лавку, щобиьте собі сиділи, як паня, бо ви старенькі і не сильні на ноги. То раз дитина!

Оповідуючи кивала ся, якби заводила і правою рукою обтирала заєдно то губи, то очи.

— А я єму кажу: Роби синоньку, як знаєш. Я тобі женити ся не бороню, щобиь не нарікав на мене. А йно бери собі гідну.

»Або то чоловік знає, що бере? Або то годен кого перелізти?«

— Божа воля, синоньку, кажу до нього. Бог сьвятий знає, що тебе чекає. Може не дарма снівесь ся мені на сивім кони, з золотим

хрестом, як перед тобою всі люди клякали, а ти їхав та благословив на право і на ліво... Ой беріть, кумо, беріть, бо збігне!

І обі жінки кинули ся до великого горшка, з котрого летіло молоко, призначене на кашу. Але прибігли за пізно, молоко розляло ся по вуглю і шипіло як гаде, пускаючи з себе таку сиву і густу пару, як в лазни. Цілий припічок облитий був білими струями, котрі звільна збігали на долину і під порогом творили калабаню. Десь зараз і кітка взяла ся і не чекаючи дозволу, почала хлептати, десь і пес висунув ся з під лави і собі взяв їсти. Кітка не згодила ся на спілку і в хаті підняв ся такий крик, що ніхто не вчув, як віз заїхав на подвірє і як у хату увійшов довго сподіваний гість.

Увійшов, згинаючи спину, бо висока а гнучка стать не містила ся в низькі двері.

— Слава Ісусу Христу! — сказав і приступив до мами.

В хаті нараз зробило ся тихо. Пес, почувши конї, чим скорше вибіг крізь відчинені двері і довго чути було, як врадуваний бігав довкола наймита і воза. Кітка спокійно доїдала розлите молоко. Гася стояла біля печі і порядкувала горшками.

Довго, довго стояв син в обіймах мами і чув, як на єго зимні руки падали єї горячі сльози.

— То тебе вже синоньку цілком пустили? То ти вже звідси нікуди не поїдеш? То ти вже таки такий, правдивий »ксьондз?«... А я думала, що не діжду ся тебе, що Пан Біг не дасть мені грішній почувти твого Божого слова, що хіба на моїм гробі парастас сьвятий відправиш. А ту, яке щастє, яке щастє!

Якже я Тобі, Господи милосерний, подякую за таку велику ласку?!

Син, розуміючи, що мама му-
сить виговорити ся зо своєї втіхи,
не переривав їй, лиш мовчав. А як
міркував, що вже досить радості
вилляло ся зо сльозами і словами,
то обережно підвів маму до лави,
посадив єї і сам сїв коло ньої.

Мовчали добру хвилю. Лиш ти-
хе хлепанє щасливої матери міша-
ло ся з веселим порсканєм огня та
з послідними гомонами сільських
вечірних сьпівів.

— Може би вечеру давати? —
відозвала ся від печі Гася. — Ёго-
мость певно голодні?

— Вгадалисьте — відповів гість
— я справді зголоднів по дорозі.

— То тобі синовьку наймит не
передав сніданку? Таж я приладила
ковбасу і сир і наказувала єму,
щоби на попасі віддав!

— Передав, мамуню, передав,
та я тоді не мав охоти їсти, за те
тепер повечеряю радо.

За хвилию накрили стіль і подали їду.

Кілько ту було клопоту, кілька біганини! А що в перідь давати? Як давати? — а з чим? — бо то звичайно треба не по хлопськи, а з панська. Вкінци рішили, що вперед тра дати молочну кашу, бо так пани їдять.

Молодий пан-отець встав, змовив коротку молитву, жінки зітхнули і сіли.

На щастє каша не прикуріла і незвичайно смакувала гостеви.

— Я вже такої каші давно не їв — хвалив собі син — ще у вас, перед роком.

— Тільки молока за мало — підхопила Гася. — Збігло нам. Не дармо кажуть, що де дві газдині, там порожні скрині.

— А може тобі, синоньку, ще? — питала ся щаслива мати, бігаючи від скрині до печі і не зводячи ока зі свого пан-отчика.

— Алеж, мамуню, не заходьте ся, сїдайте та їдajte, бо мені смакувати не буде.

— Зараз, синоньку, зараз, я тільки подам курку, таку крухеньку, що навіть мала дитина вглотже.

Та аж ту показав ся справжній клопіт. Не було вилок. Але і на те найшла ся рада; Гася скочила до учителя і за хвилию всьо було в порядку.

— Якїж бо ви! — дорікав тоді син. — Пощо така парада? Так, якби я забув пальцями їсти. Не робіть того мамуню, прошу вас дуже, а то, ей Богу, поїду собі від вас зараз завтра.

— Не страш мене, синоньку, не страш голубчику, бо вмію, — відповіла жартуючи мати і наложила єму на таріль що найлучший кусник. Їли і говорили.

— То ти вже синоньку навіть сповідати будеш?

— А ви думали, що ні?

— Та не думала, але все якось сама собі не вірила... А причащати також?

— А вжеж що як одно то й друге.

— То ти може і стару Чаплиху поховаєш, бо єї вже не багато належить ся.

— Як тра буде, то поховаю — відповів син.

— Але ти — ти всьо вмієш, як треба, правда? — спитала несміло дивлячи ся на него, як на образ, з трівогою і безмежною любовою.

— Вважай синопьку, щобишь ладно правив, щоби тебе всі хвалили, щоби нашим ворогам завидно стало. Та не гнівай ся на мене, що таке тобі кажу, але я би рада, щоби всьо було як найкрасше... О! О! — горлав бувало війт — чого тій торбійці захочуєсь, ксьондза? А я єго, нїм на попа вийде, до арешту завдам, бо ний менї народу не бунтує, ний менї якихось »казетів« та

книжок не навозить!... А ту диви, тай на чім стало? Видите, за ким потягнув Пан-Біг. Тепер, як я єго при якій оказії здиблю, то скажу єму так: пильнуйте, пане мачальнику, щобиьте своїх пальців в громадських гроших не мачали та не завдавайте других до арештів, щоби вас не завдали!

— Алеж, мамуню, — гамував єї син, — дайте єму спокій, що будете собі з такими людьми починали. Зробіть тоє для мене...

Розмова розгоріла ся на добре. Мати оповідала синові, що нового стало ся в селі і в околиці, а він мусів їй докладно розказати, як єго сьвятили та запевнювати, що він тепер вже правдивий сьвященик, якому вільно і хрестити і вінчати і ховати.

Стара то сьміяла ся з радости, то плакала на переміну, а лице єї поморщене і зжовкле набрало такого житя і сили, якби нараз від

яких чарів відмолодніло о літ кільканайцять.

Зате син мав на своїм лиці якийсь дивний смуток, якусь понад свій вік повагу. Так, якби тісно йому було в тій малій хаті, якби його низька стеля давила — сидів похилений над столом. Здавалося, що слухав маминої мови, відповідав навіть на її питання, але очі його дивилися кудись далше, а його думки, як голуби летіли на звіди в якісь далекі, неznані краї. Хвилями тії голуби вертали, але без оливної галузки — і тоді в очах молодого пан-отця малював ся якийсь несьвідомий жах, тоді ще гірше маліла його висока стать і еще низше над стіл хилило ся його бліде чоло.

І був тоді, як переспілий колос, або як цвіт, коли на него впаде за багато роси...

Так пересиділи до пізної ночі.

— Пора нам — синоньку, спочати — сказала стара Грінчиха. — Ти завтра маєш Службу Божу.

Не відповів нічого. Слухав її, як колись за молодих літ. Встав, подякував за вечерю і заки в хаті зготовлять єму постіль, вийшов в город.

— — — — —

Що йно за порогом випрямився і відітхнув. Здоровий, сільський воздух філею вливався в придавлені груди, відсвіжував, кріпив і розширяв їх.

— Як ту красно! — сказав сам до себе, ступаючи в город.

— Так ту всьо на своїм місци, якби літа не йшли, якби ті грядки покопано перед десятима роками, якби то та сама капуста, яку я колись садив з мамою, давно. А прецінь з тої пори минуло немало часу!

Ступаючи зеленим, вузким килимом мурави, що стелився по підпліт аж до саду, пригадував собі, як на мураві білилося полотно і як мама наказувала єго, щоби до-

бре поливав єго водою, бо то для него, до школи.

І поринав у пам'ять, як в криницю і як студену воду витягав звідтам найкрасші спомини зо свого дитячого віку.

Пригадав собі навіть, як маленькою дитиною, в саме гаряче полудне, посадила єго мати біля полотна, щоби відганяв гуси. А батько, ідучи в поле, нахилив ся над ним, погладив по головці, пхвалив, що добре пильнує і дав єму червоне яблуко. Зелена мурава, біле полотно і червоне яблуко — дуже добре тямить...

В саді кожде дерево проговорило до него. Насамперед тота крилата грушка на самій середині. Пригадала єму, як спинав ся по ній за дулями та як у єї дуплі шукав молодих пташків. А потім стара яблуня питала ся, чи тямить, як у єї тіни читав якісь такі великі та грубі книги, що аж лице єму від них чорніло як від хмари і морщи-

ло ся в легонькі, дитячі морщини. І як від градових хмар, падав від тих книжок страх і смуток..... Тоді вона хилила над него своє гілля і говорила: Держи ся синочку землі, як я....

Хто знає, чи не добре казала?... А там, в кутку, недалеко сусідського плота стоїть тоненька вишня, з ягодами червоними, як кров. Хитає ся, колише, як-би хотіла досягнути его своїми галузками, мов руками і каже: Чи пам'ятаєш, як стояв біля мене?... Не сам... не сам...

На жаль пам'ятав дуже добре, хоть рад був позабути. Обганяв ся від тих споминів, як від докучливих комах, а вони летіли на него, як зівяле квіте, або як листе зварене першим, осіннім морозом.

Тямив її... Мала такі великі, сині очі, що дівчата з заздрости називали її вовчицею а навіть старші не могли знести її зору. То бу-

ли очі глибокі, як безодня і як безодня таємні і загадочні...

Сусідські діти — гонили разом товар, разом ходили до школи, цілу молодість пережили разом. І жадному з них навіть через гадку не перейшло, щоби могло бути инакше...

В школі тужив за нею, як за сестрою, а як приїхав до дому то, біг до того саду, щоби хоть через пліт побачити єї. — Як ти виросла Марійко? — А який ти великий Миколо! З тебе вже правдивий панч! — Потім обоє заходилися щирим, дитинячим сьміхом та змовлялися, що в неділю підуть до ліса на оріхи, або до тітки на друге село.

А літа йшли!...

Колишні діти виросли, розвинулись. Стрічалися тепер рідше. Хиба в хаті, або в читальни, або... Ні! Ні! Він того не тямить. Того ніколи не було! То всьо розбурха-

на уява, незвичайне зворушенє, та ніч повна таємної краси, той зачарований сад...

Опер голову об дерево і примкнув очі... Ось він їде послїдний раз до Львова. Мати і сусїди випроваджаять єго. Вже рушили конї, вже покотив ся віз, втім, щось торкнуло єго, щоби обернув ся. Глянув і між деревами в садї побачив лице біле, біле, як стїна і ті очі страшні, як розпука.

Поїхав...

Потім рішив, що висьвятить ся безженним... Як і коли? — не знає.

Жінка селянка, попада хлопка — що сказали би люди, що сказав би той новий сьвіт, котрого не знав, а бояв ся.

А до того мати... Був єї цілою надїєю, цілим житєм. Рада була знайти для него хотьби царівну, хотьби королївну. А ту звичайна, проста хлопка. Ні, то був би для неї за великий удар; рука єго не

здійняла би ся, щоби завдати таку болючу рану своїй старій, добрій мамі.

Бив ся, як муха під шклянним дзвоном, а вкінці рішив не жени-тись. Мати осяде при нїм а він ціле жите посв'ятить для добра люду.

Сказав собі раз і з тою гадкою зжив ся, як зживає ся самовбийник з гадкою про самовбийство.

Самовбийство? Яке самовбийство? — питав відчиняючи очи. І в ту хвилю якесь дуже ясне сьвітло вразило єго. З сусідської хати бігло воно як сьвітляна кладка, аж до него. Розтворив повіки і очи пустив по тій ясній доріжці.

В хаті, над колискою сиділа Марійка і сьпівала. Тонкий, дріжачий голос, як шовкова нитка вив ся по хаті:

Ой бідне-ж ти моє, сирітске жите,
Що дня, що години, мене муж
[мій бє...

Вибігав з хати і снував ся по городі, по саді, довкола нього, по цілім світі...

Завтра буде стискати голови, всім. Може і вона прийде, може і на її скрани положить свої дріжучі долоні. Лиш єго бідної голови не стисне ніхто. Ніхто!... А потім підуть дни за днями, літа за літами, довгі, сірі, однообразні, дни жертви і праці. Смерть і жите, жите і смерть і боротьба вічна, невсипуща, безуспішна...

Будуть приходити до него з жалобами і жалями родичі на дітий, що їх не шанують, жінки на мужів, що їх бють і зневажають. Лиш вона не прийде до него, вона зі всіх може найбіднійша...

А він навчати-ме, що люди повинні одні других любити і одні другим не творити кривди, бо так навчає Христос. Навчати-ме горячо, щиро, з цілої душі.

І так, ціле жите.

Тихо. Лиш деколи зірве ся до-
спілий овоч і впаде, деколи перший,
зів'ялий листок полетить з тихим
шелестом, срібний від місячного
світла, як перший сивий волос.

Тихо. Лиш з хати біжить ясна
смуга і мечем врізує ся в серце. А
по ній, як отруя по мечи, вливають
ся в душу безнадійні слова пісні.

Ой бідне-ж ти моє

І так ціле житє.

Вдивив ся, вслухав і чув, що
за тим голосом ішов би на край
світа...

Ступив крок, два, але дов-
га, чорна одежа здержала єго. За-
плутав ся і впав на студену землю.
Припав до неї, притулив ся, як пе-
рестрашена дитина до матерної гру-
ди. І здавало ся єму, що котить ся
на него, з висока якась велика і
як світ важка скала. Чи вдержить
єї, чи двигне єї — Боже?...

На дворі лягала мрака; така їдка
і зимна, що співає з цвітів красу.

Крізь ню на силу продирала ся
пісня: Ой бідне-ж ти моє сирітське
житє...

* * *

А в хаті перед образом Пречи-
стої навколїшках стояла мати і за-
ливаючи ся слезами радості, дяку-
вала Богови за своє і за синове
щастє.

Ту продають трумна.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO

Дивні вражіня ворушили мною, коли по кількох літах побуту за границею я вертав до міста Б.

Як бідно, а навіть сьмішно, виглядало воно по столиці! Як мало піднесло ся за тих кілька літ! А прецінь — як любо у ньому, як тихо та спокійно живе ся єго мешканцям!

Ходять вони по улицах такі вдоволені, таким повільним кроком, якби ту ніхто ніколи не родив ся, не вмирав, не журив ся.

А ті дімки, по обох боках улиць, як цікаво і привітно спозирають на мене своїми невеличкими вікнами.

— Диви, каже один, мене побрили бляхою; а мене, доповідає дру-

гий, на ново побілили, а мене продали; а мене — а мене — а мене...

Або тії дерева при дорозі; ті старі добрі знакомі. Як вони на повитання махають галузками. »Подиви, (каже грушка в городі нашого учителя), я вже не тота тонка щепка, якою ти гойдав до несхочу, я вже роджу!

— А я, (хвалить ся біла береза), а я, диви, які довгі маю коси! Як прийде темна ніч і як на улиці погаснуть лямпи, то в мою тінь криє ся двоє людей. Боже! Чого вони не говорять! А я всьо розумію, я вже всьо розумію. Але я тобі не скажу, хто вони і про що говорять. Не скажу!

Кождий цвіт, кождий камінь відзиває ся до мене бесідою молодих, незабутних літ.

Ту мешкав мій друг, там ми сходили ся читати заборонені книжки, а там, на перехрестю двох головних улиць стоїть високий, бі-

лий дім, з великими, ясними вікнами.

В однім з тих вікон, в полудневій годині сідала — вона...

Нібито книжку читала, або шила, а в дійсности дивилася на прохожих. Тою улицею, попри той дім, до того вікна летів я що днини, як нетля до світла. Ще нині чую, як тріпоче ся серце і як горять мої несьмілі очі.

Вона того не знала...

Дивилася на мене, як на других і як другим кивала на привіт головою.

А для мене з того вікна було світло на цілий світ.

— — — — —
І несьвідомо, не знаючи коли, я повернув в тую велику улицу, до високого дому, до того ясного вікна.

Та не було в ньому нікого...

Хоть було серце, хоть горіли очі, ніхто не відчинив єго, не усьміхнувся, не кивнув головою.

Стояло брудне, сіре, немов за-
мерле.

Дощ і порошок помалювали єго
в густі, безобразні цятки, а павук
розвісив між рамами свою густу
пряжу.

Над вікном чорніла вивіска а
на ній біліли ся букви: »Ту прода-
ють трумна«.

БОСІЙ.

Стало брудне, сіре, назови
мерзє.

Дня і вірок поминання єго
в густі, безобразні дитя, а паки
жовте, між різними своїм густу
жовту.

Над нимом чорнім зиньом, а
на вік білий на білий: «Ту проза-
ція триня».

В. О. О. О. О.

Нова книга

Босий родив ся на приходстві в Пилипківцях, в повозі.

Була то властиво величезна ляндара зо старинного роду найтичанок, що стояла в найтемнішій куті возівні, спокійно дожидаючи тої хвилі, коли її перероблять на новий лад.

І справді приходили кілька разів якісь ковалі та стельмахи, оглядали її та обпуковали, але жаден з них не мав відваги брати ся до такої »машини«. А літа йшли. Повіз старів ся з кожною дниною. Чи парібок потребував зеліза, чи пастух ремінця, або дощинки, кождий як в дим ішов до повозу. Не було в цілому деканаті такого попівського

»фірманна«, котрий хоть одного кус-
ка з »машини« не мав би на своїй
совісти.

Один тільки підпасач, Сташко
борониз, як міг, старого повозу.

»Ну-ну! — говорив бувало —
бери, але як єгомость побачать, то
будеш видів!«

А тимчасом, сам, як ніхто не
видів, ховав ся під буду тай спав.
І тоді можна було канони котити,
а Сташко не збудив ся. Та раз якось
случайно попали на єго слід і з тої
хвилі пропало Сташкове леговище.

По нїм заняла місце чепірната
курка. Розтаборила ся вона в по-
дертім сїдженю, знесла кільканай-
цять яєць і вже думала курята ви-
водити, як раз якось, кудкудакнула
собі за голосно і в той спосіб сама
себе зрадила. По курці прийшла
Фінка, мати Босого і привела в по-
возі на сьвіт дві донці і чотирох
синів, з котрих найстарший був Бо-
сий.

Кілька днів, ніхто не знав, де збу-
ла ся тота важна подія, аж раз якось
Фінка забарила ся в кухні, пєсята
почали скавуліти, почув се пастух
прийшов і згорнув їх в полу своєї по-
дертої опанчини. Що не напросила ся
Фінка, що не налагала, не допомгло.

»А ти старуле — гримав на неї
пастух — то ти хотїла сховати ся
передомною, щоби я не знав; поч-
кайже!«

Фінка скакала єму до очий, ли-
зала руки і лице, але він навіть не
дивив ся на неї, лиш занїс єї дітий
до кухні. Ту поява шістьох нових
мешканців Пилипковець викликала
загальне одушевленє. »Ах які кра-
сні, які маленькі, які мудрі! Їх тре-
ба зараз потопити, поки не видять,
бо потім буде гріх!«

І таки тої самої днини потопив
кострубатий пастух Фінчиних дітий
в громадській керници і лиш одного
песика лишив на господарстві. Тим
одним був власне Босий.

Молодість Босого минула між пекарнею а хлівами. В першій місяці навчив ся він їсти з миски та ловити свій хвіст, в другій гонив за качками, в третій чіпав ся вепра, в четвертій гусакови обдер на грудях піре, а в п'ятій обпарила єго дівка за те, що вкрав зо стільниці мясо. До року бракувало єму одного ока, одного уха і половини хвоста. Крім того мав він обсмалені вуса, обпарений бік і обпечену до кухні передню лабу.

Та всі ті немілі пригоди не зломали єго морально, він не теряв відваги, жвавости і охоти до життя.

Ціле село знало Босого, як найгіршого злодія, який коли-небудь жив на сім сьвіті.

Баби гонили єго від воріт кочергами, хлопці били цїпами, а хлопці кидали за ним камінєм.

Тому відвернув ся Босий від негостинного села і почав ходити на прогульки в поле і до ліса. Осо-

бливо ліс дуже йому подобався. Тільки ту пташків, тільки всіляких гнізд, такі смачні молоденькі зайчики.

Так зробивсь Босий любителем природи і самоти.

Та сей новий спосіб життя не сподобався лісничому. Він прийшов на попівство і заявив рішучо, що вб'є Босого як собаку, бо робить йому пакости в лісі.

Але чим більше лісничий наставляв на Босого скіру, тим краще беріг її Босий. Скінчилося на тім, що дістав сіллю в бік і на якийсь час перестав ходити до ліса.

Було то саме перед жнивками. А на жнива приїхав до дому панич. Він вчився в місті на доктора і від него чути було всілякі милі і немилі пахощі. Босому подобався панич від першої хвилі. Він так гарно свистав, так сьмішно кликав на него, так забавно тягнув його за ухо, або клепає по голові. Веселий

був пан. До вечера Босий влюбився в панича і так сильно прив'язався до него, що підчас вечері сидів перед хатою і вив. На дворі світив місяць, на стайни клекотіли бузьки, а в річці рахкали жаби. Потім місяць зайшов, світло в хаті погасло і Босий хотів іти спати, як відчинилися двері і вийшов панич. Погладив Босого, казав єму, щоби був тихо і пішли загумінками геть на край села, де жив двірський гуменний, що мав одиначку доньку. Панич свиснув і переліз пліт, Босому казав лишити ся на поли.

Босий сидів і слухав. Нічний прохід єму дуже подобався. Він почав думати об тім, якби то гарно піти з паничом до ліса, коли з далеко почув чийсь кроки. Гавкнув раз, другий і уступив ся з дороги. То вертав гуменний з недалекого двора. За хвилю щось зашелепало кукурудзою, захрупало капустою і перескочило пліт. Панич. Був зади-

ханий, але вдоволений. Хвалив Босого, що дав єму знати, як надходив гуменний, бив сердечно по морді, а як вернули до дому, то дав з шафи цілу, здорову гусячу ногу. Потім вони все оба ходили в село, в поле, до ліса. І тепер вже баби не били єго кочергами, а лісничий не стріляв до него. Босий ішов гордо піднявши голову і половину хвоста та вдоволено моргаючи своїм одним оком.

А коли жнива скінчились і панич від'їздив до міста, Босий побіг за єго возом.

— Верни ся — кричав візник досягаючи батою єго спини, — а підеш ти! — гонив єго панич, але Босий сказав собі, що без свого пана безумовно не хоче жити — і побіг.

В місті було погано.

Одна комнатка, тай то невеличка, сходи і брудне подвіре — і жий же ту!

Вправді Босий прібував бігати по місті, але небавом переконав ся, яка небезпека грозить єму від тих панів, що кидають так вправно стричком та тягають ся з поганою будою, і — сидів в хаті.

Якби не кітка у сусіди та не пес з другого поверху, то можна було сказитись. З кіткою Босий вічно сварив ся а з псом стягали хідники зо сходів. Тільки розривки і забави. Деколи брав єго пан з собою до міста. То було звичайно в вечір, коли візки на псів не їздять і коли Босий виглядає прилично, бо не пізнати єго тілесних дефектів. Він ішов жваво і гордо та держав ся, як немож лучше, свого пана. Тільки коло яток і коло склепів з вудлиною не міг перемочи себе, щоби не стати хоть хвилю та по крайній мірі не зтягнутись любим запахом шинок і ковбас.

Він прецінь їв так мало. На сніданє грінку хліба, на обід тро-

хи якої юшки, гіршої від сільських помий а на вечеру недоїдки. Такий харч не міг вдоволити єго жолудка і він часом починав вити, дивлячись, як єго пан заїдає мясо, але дістав палицею по хребті і переконав ся, що треба вдовольятися тим, що нам зсилає доля.

Найгірше гнівало Босого то, що за таке нужденне удержанє мусів показувати всілякі штуки. Він, син села, дитина волі, як комедиянт скакав через ліску, або як мал-па ходив на двох ногах. А вжеж гнів єго прибрав вид острого протесту, коли одного разу, в веселім товаристві, казав єму пан курити сигара. Босий гаркнув, вищі-рив зуби і насторошив шерсть.

За тоє постив цілу днину.

Тії пости лучали ся доволі часто і Босий ніяк не міг зрозуміти, як можна перележати цілу днину в ліжку і не піти на обід. Він підходив до ліжка, лизав панови руку і

пригадував, що час би попоїсти. Та пан тільки гладив його по голові і говорив зітхаючи: »бідний, бідний псиско!«

Дивно буває на світі...

Одного такого пізнього вечера пан зібрався до міста. Босий хотів і собі іти. А коли помімо виразного наказу вибіг за двері, розлючений пан привів його за ухо зі сходів до хати і замкнув в шафі.

Гу! Як ту темно, як тісно, як немило чути всілякі недоношені одяги!

І Босому закрутилися в очах слези. Він зітхнув, скрутився в клубок і примкнув до сну повіки.

Приснилося йому село. На подвір'ю граються свині, на толоці пасуться гуси, а від ліса свіжий вітер приносить запах дичини. Навіть баби з кочергами і лісничий зо стрільбою, набитою перцем і сіллю видались йому якимись гарними і зовсім приличними сотворіннями.

Аж ту з сусідського подвіря вибіг Лиска, товариш его молодечих літ. »Як ся маєш Лиска!« — гавкнув до него Босий і зірвав ся з місця... та в тій хвили щось гримнуло, кинуло ним і привалило чимсь м'яким та немилим...

Босий прийшов до себе аж тоді, коли вернув пан та почав підносити шафу. Той невинний сон прийшлося єму спокутувати гірко.

»Сату!« — сказав на другий день пан, вибираючись до міста і заложив псови якийсь ремінь на шию. Босий врадував ся страшенно, думаючи, що піде зо своїм паном на прохід, так як звичайно панські пси ходять, а тимчасом пан пхнув его до шафи і припняв тим ременем до кілка.

Босий здурнів. Чогось подібного зовсім не сподівав ся. Прецінь то чиста мука. Стояти так в одній мірі цілими годинами і не ворухнутися — се прямо немислиме.

І він почав з розпукн вити. Зразу тихо, жалібно, якби грав на флеті, потім чим раз голоснійше, якби єго зуби боліли а вкінци так, якби хто з него кишки торочив.

Жалував ся на пана, на долю, на всьо, а жаль єго був так щирій і так голосний, що всі мешканці з цілої кам'яниці зібрали ся під дверми.

»А будеш ти тихо!« — кричали одні, »ти облуплений чорте! встїк-бись ся!« — бажали другі а треті доповідали, що через дурного пса жити не годні.

Тоє так єго обійшло і так вразило, що він ще гірше почав верещати. Сам собі дивував ся, з відки в єго горлі беруть ся такі тони. Навіть тоді, коли лісничий впакував єму в живе тіло сіль і перець він не дер ся так страшенно. І мабуть той єго неможливий вереск змінив загальну опінію під дверми.

»Бідний пес« — говорили одні.
»певно з голоду здихає. Деж то, та-

кий »мендик« сам не має що їсти а невинне сотворіне мучить».

»Виважім двері! — радили друзі — і пустім єго на волю!«

А ще инші хотіли посилати по сторожа і дати знати на поліцію, бо таке знущанє противить ся реґулямінови товариства охорони звіврят.

Та на тім і скінчилось. Босий на хвилю втих і люди розійшли ся.

Години лізли раком. Бідний пес почував в собі такий біль і таку утому, якби всі баби з цілого села цілий тиждень гонили за ним з кочергами.

Він перебув вічність.

І вже думав встечи ся, якби не то, що на коритари залунали чийсь кроки. Босий потягнув носом і почув запах коршми, вепрової ятки і трафіки; всьо разом. Біда! В такому настрою єго пан був лихий, казав єму показувати всілякі штуки і за найменчу невдачу, за наймен-

чий непослух бив, куда попало. Але най буде що хоче, бо гірше вже не може бути! І він почав наново вити. Зразу тихо, якби грав на флеті, потім голоснійше, якби єго зуби починали боліти, а в кінці так, якби з него шкіру дерли. Не чув, коли увійшов пан і почав єго лїскою вали-ти. »Няй бе! Няй мене вбе! — думав пес. Бо, лучша смерть, як таке житє.

Але смерть не така легка, як Босому здавалось...

З паном прийшов єго товариш, маляр, від котрого все було чути запах олію і квасного молока а котрий грозив, що вималює Босого і пустить в газети.

Сей вхопив пана за руку і почав єго вговорювати.

— Дай спокій, чоловіче, за що беш невинну собаку!

— Невинну! — верещав пан. — А чогож він виє на ціле місто?

— Бо єму зле.

— А хибя менї добре?

— Ну, правда, але ти чоловік, а він пес... Диви, якже ти єго немилосерно прив'язав. Таж се прямо гріх!

— Я єму всі кости поторошу! — кричав пан, вимахуючи здоровим костуром — я єго на винне яблуко зібю! На що він мені шафу перевернув! Я єго за тоє мушу прив'язувати, щоби не брикав. А зрештою, хиба я єго за собою кликав, хиба я єму не казав верни ся? Остаточно — заключив відчиняючи чемно двері — господин Босий мають вільну волю. Коли їм у мене зле, то можуть собі іти, куди хочуть, прошу!

Пан стояв елеґантно, вказуючи двері і чекав відповіді.

Босому, якби хто палуди з очий зняв. Справді! Він має вільну волю! Чомуж він давно не покинув недоброго пана і не вернув в село? Чому?

Так, але він не знає дороги. Вітри давно рознесли слід за тим

возом, котрий привіз єго до міста. А місто не аби яке, а доріг тьма! Тай на селі єго вже, мабуть, забули. Хто тепер схоче старого, змореного собаку. А по лісі бігати він вже забув, поживи шукати не вміє, перед лісничим втікати не годен...

І Босий спустив голову і в покорі почав лизати брудні, від кількох днів не чищені черевики свого пана.

* * *

Героя отсего сповідання я видів на власні очі і не раз пригадую собі єго і єго вільну волю.

Ще крок, ще два.

В готелю Жоржа під числом 18. вела ся голосна розмова.

— Ну! Чого дуєш ся? Чого ломиш писки? Анї я, анї мати, не слувалисьмо тебе; сама казалась, що підеш. Чогож тепер хочеш? — говорив батько вимахуючи і розкладаючи руками. На єго лиці видно було неспокій і журбу, він ходив скоро по невеличкій комнаті, перевертаючи крісла та заочуючи брудні, готелеві хідники.

— Чоловік радби як найлучше а ту, о! диви, яка дяка! Норови, чисті норови!

— Справді! Далабись спокій тим химерам — обізвала ся мати, лежачи на канапі. — Тато ходить, купує, платить, не жалує ні гроший,

ні труду а вона, якби розуму не мала. Таж ти вже не дитина!

Донька стояла при вікні і дивилася на вулицю. Її зір блудив зовсім байдужно по дахах сусідських кам'яниць, по вивісках склепів і по головах людей, що йшли як у кадрили; сюди й туди, минаючись, зустрічаючись і прощаючись.

Сьмішно виглядали здалека ті постаті рухливі, з силуваним усміхом на устах, з облудою на лиці і в рухах.

— Коли батько до тебе говорить, то не лови гав, лиш слухай. Тільки прецінь належить ся єму за те, що виплекав таку велику і мудру!

Донька повернула ся легко, але не дивилася на родичів, лиш на долівку.

Її сині, задумчиві очі перебігали по рядах клунків і клуночків, розкинутих на цілій комнаті. Се її придане, біле, одяги і всілякі дріб-

ниці. Від двох днів зносять родичі отсе добро з цілого міста так пильно і поважно, якби в тих клунках що найменше містило ся щастє їх одинокої доньки.... Як сьмішно!...

І донька всьміхнула ся тим дивним усьміхом, який неодного виводив з рівноваги.

— Сьмій ся! Не знати чого! — Почав піднесеним голосом батько. — А може лягай на землю тай бий ногами. Того тільки треба. Ви, жінки, більш нічого не знаєте!

— Тату! — промовила вкінці донька. — Чого ви властиво хочете?

— Властиво, невластиво! Хочу, щобись мала розум, щоби люди не гострили собі на твоїм добрім імені своїх поганих язиків, хочу, щобись вже раз вийшла замож.

— Треба було давно сказати, що хочете мене позбутись.

— Не позбутись, а забезпечити тобі будучність. Розумієш! Досить

тих переборів, досить комедій! Чи мило мені відповідати, коли мене зо всіх боків питають ся: а коли весіле вашої доні, а чому розійшло ся, а для чого донька не хоче, а за що, а за котре, а за яке?... Два рази то досить, а за третим іди з Богом, коли лучає ся чоловік поважний і статочний.

— І за поважний і за статочний — запримітила донька.

— А ти-б хотіла такого, щоби єму по голові вітер віяв. Щоби, де який крейцар є, розфітькав а потім тебе до родичів по посаг висилав. О! Не дурний! Скорше мені волосє на долони виросте, нїм віддам тебе за такого. Не на те я гірко працював ціле житє і гріш до гроша складав, щоби тепер якпй пройдисьвіт моє майно в карти програв, або з вітренницями промарнував! За надто я дбаю о твоє щастє, дитино!

— Коли ви справді дбаєте о моє щастє, то лишіть мені болю.

— Абож ти єї не мала? Чогож ти зірвала з Левком? Ну, кажи, чого?

Донька стояла мовчки. Лиш лице у неї дріжало а уста затинали ся, щоби не пропустити якого болючого слова.

Вона хотіла сказати, що не всьо можна ліктем зміряти, або на вагу покласти, як мясо, або продати за марний гріш. Хотіла сказати, що бувають діла так поплутані, бувають вчинки так дивні і невинуваті, що краще не торкати їх, краще не дотикати болючої рани. А вже родичам найменше годить ся ранити серце дитини. Прецінь, якби вони хоть крихту своєї уваги звернули не на материяльний а на моральний бік того діла, якби не забували, що людина має не тільки тіло, але й душу, то з певністю не було-б винїшної халепи.

А так, саме той гріш, що мав єї принести щастє, став причиною

лиха. Хоть вірила Левкови, а все таки деколи вкрадав ся до її серця сумнів, чи не для гроша він її любить. І тоді була вона розстроєна, гірка і недобра. Левко помічав, хотів виправдуватись і ще гірше заплутував справу. А ту і єму і їй бракувало того батьківського тепла, того сердечного сьвітла, що прояснює всілякі любовні химери. Противно родичі не раз і не два виявляли своє невдоволенє, що донька залюбила ся в чоловіка без становища і без хліба. Вони хотіли Вигляділя, у двоє старшого від неї та ще чужинця, Чеха, тому, бо він пан комісар і людина бувала, що вміє харамана гнути.

— Ну хтож тепер винен — питала в душі панна Ірина — я, чи ви?

— Годі — кінчив батько, не розуміючи того питання — годі, щоби я робив з губи холяву і пускав Вигляділя з нічим, як якого будь

смаркача. Прецінь то чоловік на становищи.

— За кілька літ буде старостою, правда?

— А щобиς знала, за кілька літ буде старостою — повторив батько.

— Ха, ха, ха! — зареготалась дівчина немилим, хоробливим сьміхом — за кілька літ буде старостою і тому я маю іти за него. Ха, ха, ха!

Батько встав, мати підняла ся з канапи, зближала ся грізна хвиля родинної драми, в тім за дверм залунали чиїсь кроки, поважні і важкі, а потім якась певна рука сьміло задукала в двері.

— Прощу! — сказав батько, чим скорше випогоджуючи зворушене лице і силуючись на звичайний, безмовний усьміх. Мати рукою пригладжувала розбурхане волосє, донька знов відвернула ся до вікна і дивила ся на дахи і вивіски.

У хату увійшов Вигляділь, му-
щина заживний, більше як сорок-
літний, з перстнями на руді і з ли-
синою на голові.

Увійшов з тою певністю, яку
звичайно мають урядники на гар-
них, державних становищах.

— Руки добродійці цілую —
сказав витаючись з матерю, а обер-
таючись до батька, почав питати:

— Якже отець добродій почу-
вають себе? Чи перестало колоти?
Думаю, що найкраще порадитись
лікаря.

— Не тра. Дякую за пам'ять.
Зовсім не тра. Що лікарі знають!
Вони лиш краяти, як різники. А я,
бачите, от таке скрипливе колесо,
що довго їздить. Прошу, най пан ко-
місар сідають.

— Дякую. А деж панна Ірина?
А — а! Даруйте. Сховалисьте своє
личко між занавіси тай не добачив.

— Нічого не шкодить. Я лю-
блю, коли мене не добачають.

— Знов притик. Ах той язичок! Чого він такий злобний — казав, накивуючи пальцем, пан Вигляділь.

— Се не злоба, а правда.

— Наша Ірина сьогодні лівую ногою з ліжка стала — вмішала ся до розмови мати — тому не дивуйте ся, що така скоро до притиків.

— От, яка шкода — відповів всьміхаючись Вигляділь — а я хотів саме просити, щобисьте пішли до фотографа, ну але годі »увіковічнювати« пані з таким захмуреним лицем.

— Увіковічнювати! — Боже, що за слово! Я вже раз просила пана комісаря, щоби мені не сквернив рідної мови. Прошу говорити по німецьки, як не умієте добре по нашому. То одно. А друге, що я не люблю тих міщанських портретів з попритулюваними головами і з посплітаними руками, як на показ — а третє, що, о скільки зо шкіл тямлю, до фотографії треба сонця, а

сонце, на жаль вечером не сьвітить.

Виглядільови зробило ся глупо. Кашляв, поправляв ся на кріслі, то здіймав, то закладав на ніс свої шкла в золотій оправі, незнаючи, що відповісти.

На щастє батько прийшов єму на поміч.

— Наша Ірина справді якась розстроєна, тому найкраще ходім перейти ся, а по дорозі зайдемо єще до одного склепу. Сьвіжий воздух не тільки лагодить нерви, але, як лікарі кажуть, і на мозок добре ділає.

* * *

В чверть години пізнійше, Марійскою площею ішло дві пари. В першій Вигляділь з Іриною, в другій родичі.

Вигляділь медвежого росту, з задертою головою, ішов рад з себе і з цілого сьвіта.

— Се моя наречена — говори-
ло до прохожих єго повне лице.
»Беру за нею гроші і плачу довги».

Поруч Вигляділя ішла Ірина, як
конопелька, з лицем, захованим під
серпанком, щоби ніхто не бачив, що
малює ся на пьому.

За ними родичі, хмарні, як
осінна днина. Говорять живо, але
придавленим голосом, як біля по-
стелі недужого. Недужим був їх
плян.

Скільки напрацювали ся вони,
щоби звести до купи ту недібрану
пару. Як обережно розпинали тоне-
сенькі сїти, щоби зловити нараз і
павука і муху. Аж ту муха починає
невдоволена бренїти і хоче розірва-
ти сїтку.

— Алеж прошу тебе, так не мо-
же бути. Він не дїтвак. Образить ся
і кине. Я сам, на єго місци, не зро-
бив би інакше. Та коза прямо оби-
джає єго.

— Мусимо нині розмовити ся з нею — відповіла мати. — Від кількох днів виджу справді якусь погану зміну. Чи тільки не стрінула ся вона де з Левком. Може в театрі?

І стурбовані родичі почали пригадувати собі, де і коли, могла би їх доня стрінути ся з тим поганим Левком, котрий як мара полошив їх спокій і щастє.

— Най пані не гонять — просив тимчасом Вигляділь. — Слово даю, що я не годен посіяти.

— Видно, що не ходити нам в парі — відповіла дівчина, ще більше прискорюючи кроку.

Щось гнало нею від того чоловіка, з яким судьба хотіла її на силу звязати, а з яким не вязало її нічо.

— Ірино, Ірино! — кричали родичі — кудиж ти біжиш? Що тебе нині напало?

— Мене щось справді напало — відповіла донька. — Всі прецінь знають, що я недобра, нарвана і напади́ста!

— Хтож то каже? — спитався чемно Вигляді́ль.

— Я сама кажу, щобисьте знали і не парікали опісля — говорила розтручуючи маленькою віжкою грудки брудного, потухлого снігу.

— Не хочу вдавати лучшо́ї, як я є, не хочу нікого обманювати — додала з притиском.

— Чи пані то до мене кажуть? — спитав Вигляді́ль.

— Як думаєте — відповіла і відвернула ся від него.

Так дійшли до ули́ці Коперника, де мали заладити єще якусь весі́льну орудку.

Родичі увійшли до склепу, молоді пішли далше.

На улицях робило ся темно. І так брудне місто, ставало ще брудні́йше від димів та від сірої імлі.

Фякри запалювали ліхтарні при повозах, улицями перебігали скулені, змерзлі лямпарі і сьвітили ґаз. Хідниками снували ся люди. Все, що працювало цілу днину в тісних та душних робітнях і урядах, вилазило тепер зо своїх нор на сьвіжий воздух. Все, що нудило ся і дримало по спальнях і будуарах, виїздило на прохід, до театру, або з візитами. Всякий вдавав веселого, жвавого, важного або мудрого; звичайно иньшого, як був на ділі.

Вигляділь на силу підбігав за Іриною. — Прокляте пиво — думав обтираючи хусткою мокре чоло — віднімає чоловікови легкість. Робить ся чоловік подібний до повної бочки. Якби так по шлюбі, не біг би я за нею, як варият. Але почекай небого! Будеш ти мені ходила, як я схочу...

— А може-б ми вертали — обізвав ся несміло, чуючи що дальше прийдешь єму хиба на місци

впасти. — Родичі мабуть давно чекають. Се з нашої сторони навіть неладно, що ми так далеко відбігли.

Але Ірина, якби єго не чула. Ішла туди, де незвичайний гамір, сьпів і крик лунав між рядами домів. Так, немов філя, голосна і могоуча котила ся від сьвятоюрської гори, в долину, на місто.

— Ах правда! — пригадувала собі Ірина. — То частина нашої молодіжи кидає рідний край і їде на чужині шукати приюту, а се мабуть вертають з двірця ті, що їх відпроваджували та прашали. От що! А я тягаюсь, не знати по що, з чоловіком, зовсім для мене чужим і не інтересним.

Єще кілька кроків і вона опинила ся на розі улиці, якою переходив похід.

Велика товпа народу ішла жваво, сьпіваючи народний гимн. Голосно та звучно лунали слова по-

важної пісні, потрясаючи ясними вікнами домів та палат. Прохожі спинювались і або лучили ся з гуртом, або мовчки приглядали ся та прислухувались. Похід сунув з гори, як лявіна. Ось пам'ятник минули, ось сойм, ось увійшли в горло вузької вулиці.

— Пані! — кричав Вигляділь. — Стривайте пані та тримайте ся мене, бо згубитесь!

— Краще то друге, як перше — півголосом відповіла Ірина. — Стривати, думала собі, на кого? на него, на чоловіка, що мене не розуміє, з яким я крім хати і миски нічо спільного не мати-му. І з таким чоловіком іти мені ціле житє, так, як отсе ми в тій хвили ідемо чужі для себе та байдужі. Ні! Ніколи! — і вона пустила ся в перед, там, де счинив ся крик і сутолока.

З гори виділа всьо добре. Севійско заступило походови дорогу. Крізь сїру імлу видно блискучу

зброю і чути її зловіщий бренькіт. Як живий мур загатили жовніри дорогу, висуваючи наперед багнети.

— Пані! Згубитесь, пані! — гукав, розтручуючи людей зіпрілий і задиханий комісар. Але голос його губився, як крик ворони над берегом розбурханого моря.

Ірина була далеко. Вона не тямила нічо, лиш одно виділа і знала: що там, на переді, між гуртом молодіжи, єсть Левко, що той гурт нестримно посуває ся все дальше і дальше, що простір між ним а війском маліє і маліє. Ще крок, ще два і вістря багнетів ударять в її груди, з яких так голосно гремить народна пісня.

Ще крок, ще два — і вона опинила ся при Левку. . . .

Российская Империя
Библиотека ИР-УРСР

З М І С Т.

	стр.
Пачкар	7.
Сон	35.
Жертва	43.
Ту продають трумна	73.
Босий	79.
Ще крок, ще два	100.

р. 25 квіт.

Могож автора вийшли:

З села, збірка оповідань, Чернівці 1898.

З життя, Львів 1900.

Стрічки (поезії), Львів 1901.

Оповідання, Львів 1901.

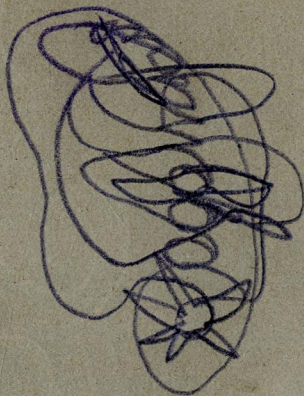
Щаслива година (оповідання),
Львів 1901.

Листки падають (поезії) з портретом
автора, Львів 1902.

Осінь (лірична збірка), Коломия 1902.

Дістати можна в книгарни Товариства ім. Шевченка і Ставропільського інститута у Львові.

1200

246

24

1404

unpublished copy

12212

244

122

1464

226

24

pl
3473
303 (1986) 4

